

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh527>

YAVUZ - HAVUZ DAVASI

Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU*
Cemal Necip GÜREL**

Özet

Cumhuriyet tarihimizin ilk siyasal yolsuzluk davası; “Yavuz-Havuz Davası” olarak bilinen, Bahriye Vekili İhsan Bey ve arkadaşlarının Yüce Divan’da yargılanıp hüküm giymesi ile sonuçlanan olaydır. Birinci Dünya Savaşı’na girilmesinde önemli rol üstlenen Yavuz Zırhlısı’nın onarımı ve yeniden donanmaya kazandırılması için yapılan girişimler, genç Türk Devleti’ni yeni bir siyasal krizin eşiğine getirmişti. Henüz beş yaşındaki Cumhuriyet ve onu yöneten siyasal kadrolar arasında büyük bir krizin yaşanmasına neden olan bu olay siyasal hayatımızın olduğu kadar Türk hukuk tarihinin de önemli dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada 1928 yılında gerçekleşen ve tarihimizde “Yavuz-Havuz Davası” olarak bilinen Yüce Divan yargılamaları süreci ve sonuçları konu edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Yüce Divan Yargılaması, Yavuz-Havuz Davası, Bahriye Vekili İhsan Bey, Dr. Fikret Bey, Sapançalı Hakkı, Yavuz Zırhlısı.*

Abstract

The first political corruption case in the history of Turkish Republic is known as “Yavuz-Havuz case”. This case covers the events that resulted in İhsan Bey, the Marine deputy, and his friends’ trial processes in the Supreme Court and their imprisonment. The efforts for the repairment and reuse of the “Ship of the Turkish Republic Yavuz”, one of the important symbols that has brought Turkey into World War I, has put the newly constructed Turkish government into a political crisis. This case besides creating problems among the five-year old republic and the political leaders, constituted one of the major turning points in the history of Turkish law. Thus this article covers, the Supreme Court process of the “Yavuz-Havuz case” (1928) and its consequences.

* Yrd. Doç. Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu, a.mehmetefendioğlu@deu.edu.tr

** Tarih Uzmanı Cemal Necip Gürel, cemalgurel@gmail.com

Keywords: *Supreme Court Judgement, Yavuz-Havuz case, The Navy Deputy İhsan Bey, Dr. Fikret Bey, Hakkı from the district of Sapanca, Ship of the Turkish Republic Yavuz*

Giriş

Cumhuriyet tarihinin ilk siyasal yolsuzluk davası “Yavuz Havuz Davası” olarak bilinen, Bahriye Vekili İhsan Bey ve arkadaşlarının Yüce Divan’da yargılanıp hüküm giymesi ile sonuçlanan olaydır. Birinci Dünya Savaşı yıllarının sembol gemilerinden biri olan ve savaşı hasarlı olarak atlatan Yavuz Zırhlısı’nın onarımı ve yeniden donanmaya kazandırılması işi genç Türk devletinin öncelikle ele aldığı konulardan biri olmuştur. Yavuz gibi döneminin teknik harikası sayılabilecek, üstün savaş gücüne sahip bir geminin yeniden işlev kazanması Türkiye için stratejik açıdan oldukça büyük önem taşımaktaydı. Savaş sonrası çöken bir imparatorluğun kalıntıları üzerinde yeniden filizlenmeye çalışan genç Cumhuriyet’in böylesine büyük çaplı bir onarım işinin altından kalkabilecek sanayi altyapısı ve teknik birikimi ise yoktu. İşte böylesi bir ortamda, Yavuz’un tamiri için yapılan girişimler ve bu yoldaki arayışlar sırasında yaşananlar pek çok insanın kaderini belirleyen bir etken olmuştur¹.

Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e uzanan sancılı yılları birlikte atlatan silah arkadaşları bu kez; görevi suiistimal, irtikâp, kanunlara muhalif olarak ihale işlemi yapmak, devlet menfaatini zarara uğratmak gibi suçlamaların gölgesinde yeni bir yol ayrımına gelmiştir. Bu nedenle Bahriye Vekili İhsan Bey ve arkadaşları ile Bahriye Vekâleti bürokratlarının yargılandığı bu olay siyasal tarihimizin iz bırakan önemli davalarından biri olma niteliği taşımaktadır.

¹ Bu makale birçok kişinin yardımıyla hazırlanmıştır. Her şeyden önce doksanlı yılların sonunda bu konuyu çalışmaya başlarken kendisini yakından tanıdığım *İhsan Eryavuz*’un oğlu rahmetli *Asım Bülent Eryavuz*’a (1914-2007) teşekkür borçluyum. Kendisinden çok yararlı bilgiler aldım. Babasının yayınlanmamış anılarının tümünü yayın haklarıyla birlikte bana veren Bülent Bey yine bizim teşvikimizle 2002 yılında en az babasınınkı kadar ilginç olan anılarını “*Rüzgârda Savrulan Bir Yaprakın Hikayesi*” başlığıyla kaleme aldı. Bu çalışmada bu iki değerli yayınlanmamış anıdan yararlanıldı. Makalemize davanın çok fazla tanınmayan portrelerinden *Fikret Onuralp*’e ilişkin küçük ama çok değerli bir yazıyla katkı veren Sayın *Hıfzı Topuz*’a, öğrencilerim Cengiz Özgül ve Abdullah Tok’a yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim. (A. Mehmetefendioğlu)

1. GOEBEN'DEN YAVUZ'A

İmparatorluktan Cumhuriyet'e uzanan sancılı sürecin önemli bir aktörü ve tanığı olması nedeni ile eşsiz bir öneme sahip olan Yavuz Zırhlısı'nın tarihine bakmak, 1928 yılında yaşanan bu olayı anlayabilmek için oldukça faydalı olacaktır. 1914 yılında Yavuz Sultan Selim ismini alacak olan SMS Goeben gemisi, 19 Ağustos 1909 tarihinde Hamburg'da bulunan Blohm und Voss Tersanesi'nde kızığa konulmuştur. Yapımı iki yıla yakın süren zırhlı, 28 Mart 1911 tarihinde kızaktan indirilmiş ve düzenlenen törenle gemiye ünlü Alman generali August Karl von Goeben'in ismi verilmiştir.

23.580 ton ağırlığındaki gemi, 52.000 beygir kuvvetindeydi. 186 metre boy, 29.5 metre genişlik, 14.08 metre derinliğe sahip olan gemi saatte 28 mil hız yapabiliyordu. Su geçirmez on beş bölmesi ve yedi güvertesi bulunan zırhlıda on adet 28.5 cm'lik, yirmi altı adet 40 mm'lik, yirmi dört adet 20 mm'lik top ile iki adet deniz torpido kovana bulunmaktaydı. Gemi bu özellikleri ile muharebe kruvazörü sınıfında döneminin en iyi zırhlılarından biri olarak kabul edilmiştir².

Breslau (Midilli) ile Almanya'nın Akdeniz donanmasını teşkil etmek için 1912 yılında Akdeniz sularında göreve başlayan zırhlı, 1914 yılına kadar görevini başarı ile sürdürmüştür. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte Osmanlı karasularına sığınan zırhlı 10 Ağustos 1914'de Çanakkale Boğazı'ndan giriş yaptıktan sonra, büyük bir diplomatik krizin patlak vermesine neden olmuştur. Yaşanan kriz, 16 Ağustos 1914'te 'Goeben' zırhlısının isminin 'Yavuz Sultan Selim' olarak değiştirilmesi ve mürettebatı oluşturan Alman askerlerinin kafalarına 'fes' giydirilerek Osmanlı donanmasına katılmalarıyla aşılmış, ancak bu çözüm daha büyük bir sorunun da başlangıcını oluşturmuştur³. 1914 Ekim ayında Karadeniz'e açılan Yavuz, Rus limanlarını top ateşine tutarak Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya savaşına girmesine sebep olmuş ve böylelikle tarihi rolünü oynamaya başlamıştır⁴.

² Erol Mütercimler, **Destanlaşan Gemiler Hamidiye, Yavuz, Alemdar, Nusrat**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1987, ss.129-140; İrmak Karabulut, **İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Goeben/Yavuz Ve Breslau/Midilli Gemileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2014, ss. 19-24; İskender Tunaboşlu, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yavuz Zırhlısı**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004, ss. 15-17.

³ Tunaboşlu, **a.g.t.**, ss. 16-30.

⁴ Ersan Baş, **Türk Tarihinde Yavuz Zırhlısının Rolü**, İstanbul, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Deniz Müzesi Yay. İstanbul, 2008, ss. 91-119.

Birinci Dünya Savaşı boyunca Osmanlı donanması içinde öncü görevler alan Yavuz, başta Boğazlar'ın savunulması ve Karadeniz'deki donanma hakimiyetinin kurulmasında hakim rol oynamıştır. 1918 yılında Çanakkale açıklarında aldığı hasar ile İstanbul'a sığınmak zorunda kalan Yavuz, bu süreçte çeşitli fırsatlarla onarılarak görevine devam etmişse de, Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması sonucu savaştan çekilmesi ile 1912'de çıktığı yolun sonuna gelmiştir⁵.

Mütarekenin ardından antlaşma şartları gereğince Türk donanması Haliç'e hapsedilmiş, büyüklüğü nedeniyle Haliç'e giremeyen Yavuz zırhlısı ise İzmit'e gönderilmiştir. Savaş boyunca aldığı büyük hasarları onarılmayan Yavuz'un cephanesi alınmış, toplarının kamaları ve kazanlarının kapakları sökülerek savaş gücü yok edilmiştir⁶. Bu süreçte Yavuz'da görev yapması için az sayıda personel bırakılmış, kısıtlı imkanlar içindeki bu personel fedakarca görev yaparak tekne, silah ve malzemenin bakımını yapmış ve zırhlının çürümesini önlemeye gayret etmiştir⁷.

1918'den 1922'ye kadar uzanan donanmanın esaret günleri içinde, savaş hasarları onarılmayan zırhlılar deyim yerinde ise çürümeye terk edilmiş ve hasarların boyutu giderek artmıştır. Çürüğe çıkan gemilerin durumu öylesine ağırdır ki Cumhuriyet'in ilanı sırasında yapılacak olan 101 parelik top atışı bile güçlkle yapılabilmektedir. Böylesine ağır şartlar altında bir donanma devralan Cumhuriyet yönetiminin öncelikli hedefi yaraların sarılması olmuştur.

2. BAHRİYE VEKÂLETİ'NİN KURULMASI

Bahriye Vekâleti'nin kuruluşu sürecini daha iyi analiz edebilmek için, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devreden kurumsal yapıya bakmak ve yaşanan gelişmeleri kısaca değerlendirmek faydalı olacaktır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti'nin donanması işgal güçleri tarafından büyük ölçüde kısıtlanmıştı. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Antlaşması'nın hükümleri gereğince donanma silahsızlandırılarak Haliç'e hapsedilmiş böylelikle varlığı fiilen sona erdirilmişti⁸.

⁵ Mütercimler, **a.g.e.**, ss. 129-140.

⁶ Baş, **a.g.e.**, s. 165.

⁷ Bülent Işın, "İstiklal Savaşı'nda Türk Bahriyesi", **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, Sayı: 552, Mart 1992, s. 69.

⁸ Yüksel Öcal, **Kürek ve Yelken Döneminden Günümüze Türk Bahriyesi**, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2008, s. 325.

Milli Mücadele dönemi içerisinde Meclis Hükümeti'nin savunma işlerini yürüten Müdafaa-ı Milliye Vekâleti'nde Deniz Kuvvetleri ile ilgili ilk teşkilat 10 Temmuz 1920'de oluşturulmuştur. Bu doğrultuda, Umur-u Bahriye Müdürlüğü adını taşıyan, denizcilik işlerini yürütecek bir yapılanmaya gidilmiştir. Bu müdürlük Meclis Hükümeti'nin elinde bulunan az sayıdaki deniz gücü ile personelinin sevk ve idaresi işini üstlenmiştir⁹. Duyulan ihtiyacın artması üzerine Umur-u Bahriye Müdürlüğü, 1 Mart 1921 tarihinde Bahriye Dairesi Reisliği adını alarak yeniden yapılandırılmıştır. Teşkilat bu dönemde; askeri teçhizat, gıda, silah ve giyecek gibi malzemelerin taşınması; İstanbul ve Anadolu'ya insan taşınması gibi faaliyetleri yürütmüştür¹⁰.

Cumhuriyet döneminde de deniz kuvvetlerinden sorumlu teşkilat olarak görevine devam eden Bahriye Dairesi mevcut yapısını korumuştur. Osmanlı Devleti'nden kalan donanmanın Cumhuriyet yönetimine devredilmesiyle birlikte teşkilatın yapısının genişletmesine gerek duyulmuş böylelikle Bahriye Dairesi Reisliği, tüm idare ve hareket işlerinden sorumlu kılınarak Deniz Kuvvetlerinin en üst makamı haline getirilmiştir. Yeni yapılanmaya göre Bahriye Dairesi Reisi; Müsteşarlık görevi ve Deniz Kurmay Başkanlığı görevini üstlenecek, bunların yanı sıra deniz politikası konusunda Müdafaaı Milliye Vekiline müşavirlik yapacaktı. Bununla birlikte Bahriye Dairesi'ne deniz kuvvetlerinin örgütlenmesi ile ilgili herhangi bir yetki verilmemiş, bu konudaki tüm yetki Genelkurmay'da toplanmıştı. Bu yönü ile Bahriye Dairesi Genelkurmay'a sıkı bir şekilde bağlanmıştı¹¹.

Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyete intikal eden donanma çok parçalı fakat bakımsız bir durumdaydı. Bunun yanı sıra mevcut gemilerin büyük bölümü yaşlı ve eski teknolojiye sahipti. Bu nedenle Bahriye Dairesi'nin ana görevlerinden biri bu gemilerin onarılması ve donanmaya kazandırılması olmuştur¹². 1923 yılında devralınan donanmadan yaşları on bir ile otuz arasında değişen ve kesin olarak çalışmayacak durumda olan on üç gemi saf dışı bırakılmıştır. Mevcut durumda donanmanın elinde farklı sınıflardan Hızır Reis, Kemal Reis, İsa Reis, Burak Reis, Aydın Reis, Burak Reis ve Sakız olmak üzere yedi gambot vardı. Onarım

⁹ Fahri Çoker, "Cumhuriyet Bahriyesi Nasıl Kuruldu", **Deniz Kuvvetleri Dergisi**, Sayı: 560, Temmuz 1994, s. 60.

¹⁰ Nejat Gülen, **Şanlı Bahriye**, Kaştaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 330.

¹¹ Atıf Büyüktuğrul, **Cumhuriyet Donanması (1923-1960)**, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 1967, s. 7

¹² Atıf Büyüktuğrul, **Büyük Atamız ve Türk Denizciliği**, Deniz Basımevi, İstanbul, 2006, s. 81.

faaliyetleri öncelikli olarak bu gemilerin donanmaya kazandırılması için başlatılmıştır¹³.

Bahriye Dairesi ikinci olarak, Yavuz muharebe kruvazörünün onarılması imkanlarının araştırılması, Turgut Reis zırhlısının onarılması, Peykişevket, Berkısatvet, Taşoz, Samsun, Basra gemilerinden oluşan bir filotilla meydana getirilmesini hedeflemektedir¹⁴. Bununla birlikte Yavuz'un onarımına hemen geçilemedi. Bu durumun temel nedeni Yavuz gibi büyük bir zırhlının onarım işinin altından kalkılabilecek ekonomik güce ve teknik birikime sahip olunmamasıydı.

Bahriye Dairesi'nin bu dönemde karşılaştığı önemli sorunlardan bir diğeri de insan kaynağı ile ilgidir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Enver Paşa'nın orduyu gençleştirme projesi kapsamında deniz subay kadrolarında önemli bir tasfiye yaşanmıştı. Bu duruma savaş yıllarında yaşanan kayıpların da eklenmesiyle yetişmiş denizci kadroların sayısında önemli ölçüde azalma olmuştu. Bunların yanı sıra Kurtuluş Savaşı'na katılmayan 749 deniz subayının ordudan çıkarılmasıyla birlikte Cumhuriyet döneminde yetişmiş denizci personel bulunması noktasında büyük sıkıntı yaşanmıştır¹⁵.

Bu koşullar altında ülke savunması açısından güçlü bir donanmanın varlığının önemi göz önüne alınarak, bağımsız bir Vekâlet'in kurulması ve bu yolla donanmanın yeniden yapılandırılması fikri Cumhuriyet'in ilanının ardından pek çok kez gündeme getirilmiş ancak bu yolda adım atılması kolay olmamıştır. Bu durumda, Cumhuriyet yönetiminin karar verme mekanizmalarında yer alan iki önemli ismin Başvekil İsmet Paşa ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın müstakil bir Vekâlet'in kuruluşuna karşı çıkmalarının payı büyük olmuştur. İsmet ve Fevzi Paşaların bu karşı çıkışlarında oluşturulacak donanmanın getireceği ekonomik yük ve kara savunması üzerine kurulan savunma stratejisinin payı büyüktür¹⁶.

Genelkurmay Başkanlığını üstlenen Fevzi Paşa'ya göre donanmayı büyük gemilerden oluşturmaya gerek yoktu. Denizaltı gemileri ve hücum botlarını yeterli gören Mareşal, kara savaşı kurallarına göre oluşturulacak bir donanma

¹³ Gülen, **a.g.e.**, ss. 330-331.

¹⁴ Büyüktuğrul, **Cumhuriyet Donanması (1923-1960)**, ss. 13-14.

¹⁵ Çoker, **a.g.m.**, s. 60.

¹⁶ Atıf Büyüktuğrul, "Türkiye Cumhuriyeti Donanması Ellinci Yılı", **Belleten**, Sayı: 148, 1973, ss. 504-505.

yapmak niyetindeydi. Bu politikanın bir sonucu olarak Yavuz gemisinin tamir işini ertelenmekteydi¹⁷.

İsmet Paşa ise, temkinli bir siyaset izlenmesinden yanaydı. O, önceliğin Cumhuriyet'in bekaasına verilmesini ve dengeli bir dış politika tercih edilmesini istemekteydi. Bahriye Vekâleti'nin kurulması, yeni bir yapılanmaya gidilmesi yönündeki politikalar, emperyal kazanımlar elde etmek için fırsat kollayan İngiltere, Fransa ve İtalya'yı tahrik edebilirdi. Genç Cumhuriyet'in kurumsallaşabilmesi için zamana ve barışa ihtiyacı vardı. Gerçekten de Türkiye; Boğazlar Komisyonu, Adaların silahlandırılması, iç isyanlar, Musul ve Kerkük sorunu, Irak petroleri ve Hatay sorunu gibi pek çok nedenlerle uluslararası alanda zorlanmaktaydı. Öte yandan uzun bir savaş döneminin ardından Türk ekonomisi henüz güç kazanabilmiş değildi. Bu şartlar altında İsmet Paşa, Bahriye Vekâleti'nin tesis edilmesi ihtiyacının çok iyi incelenmesine, zamansız atılacak adımların ülkenin bağımsızlığını tehlikeye düşürme ihtimali olduğu endişesini taşımaktaydı¹⁸.

Bu koşullar çerçevesinde 1924 yılına gelindiğinde aralarında Yavuz zırhlısının da yer aldığı eski savaş gemilerinin onarımı ve yeniden faaliyete geçirilmeleri için bütçeye ödenek konulması Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmıştır. Bu gelişme üzerine basında bir Bahriye Vekâleti'nin kurulacağına işaret eden haber ve yorumlar çıkmıştır. Bu büyüklükte bir projenin ancak siyasi açıdan güçlü ve yetkili bir makamın gözetiminde gerçekleşebileceği düşüncesi dile getirilmiştir¹⁹. Yine aynı dönem içerisinde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Hamidiye Kruvazörü ile gerçekleştirdiği Karadeniz ziyareti ve bu süreçte gerçekleştirdiği temasları doğrultusunda yapmış olduğu değerlendirmeler, Bahriye Vekâleti'nin kurulmasını hızlandıran gelişmelerden biri olmuştur²⁰.

Bahriye Vekâleti'nin kuruluş sürecinde Başvekil Fethi (Okyar) Bey'di. İsmet Paşa Hükümeti, 22 Kasım 1924 tarihinde fesh edilmiş, yeni hükümet aynı gün Fethi Bey tarafından kurulmuştu. 27 Kasım'da okunan Hükümet

¹⁷ Büyüktuğrul, **a.g.m.**, s. 504.

¹⁸ Erdoğan Oran, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Kurum Olarak Bahriye Vekaleti**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2012. ss. 201- 203.

¹⁹ Serhat Güvenç, Dilek Barlas, “Bir Cumhuriyet Kurumu Yaratmak: Atatürk Donanması, 1923-1939”, **Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti**, Der: Evren Balta Paker, İsmet Akça, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 226.

²⁰ Büyüktuğrul, **a.g.m.**, s. 506.

programında Bahriye Vekâleti yoktu. Dolayısıyla on bir vekâletle kurulan kabineye on ikinci vekâletin eklenmesi gerekecekti. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan görüşmeler sonucunda Kastamonu Milletvekili Ali Rıza Bey'in verdiği önerge ile Vekâletin kurulması, 30 Aralık 1924'te Meclis'te kabul edilen 539 numaralı kanun ile kesinleşmiştir. Kanun dört maddeden ibarettir²¹:

1. Bahriye Umuru, Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nden tefrik edilerek bununla meşgul olmak üzere Bahriye Vekâleti teşkil edilmiştir.

2. Bahriye Erkan-ı Harbiyesi bir Erkan-ı Harp reisinin emrinde olarak Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'ye raptedilmiştir.

3. İş bu kanun neşri tarihinden mer'idir.

4. İş bu kanun icrasına icra vekilleri memurdur.

Yapılan çalışmalar neticesinde, Bahriye'nin başında kıdemli bir komutan bulunmadığından sivil bir vekâlete bağlı olacak donanmanın daha çabuk gelişeceği ve bütçe paylaşımında daha kolay temsil edileceği düşünülmüştür. Böylelikle vekâlet, Milli Müdafaa Vekâleti'nden ayrılmış ve Bahriye Erkan-ı Harbiyesi, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisliğine bağlanmıştır. Kurulan vekâletin başına, topçu binbaşılığında emekli eski İttihatçı, Ankara ve İstanbul İstiklal Mahkemesi başkanlığı yapmış olan Cebelibereket Mebusu İhsan (Eryavuz) Bey atanmıştır²².

a. Topçu İhsan Bey

Genç Türk Devleti'nin Bahriye Vekâleti koltuğuna oturan ilk isim olan İhsan Bey, 1877'de Üsküdar'da doğmuştur. Babası Divitçiler olarak tanınan Bakırcı esnafı Kethüdası İshak Ağa'dır. İlk ve orta öğrenimini Üsküdar'da tamamladıktan sonra babasının isteği üzerine Toptaşı Askeri Lisesine girmiştir. Buradaki eğitiminin ardından 1897'de topçu sınıfına ayrılarak, Mühendishane-i Berri Hümayun'da eğitime başlamış ve 26 Ocak 1901'de üsteğmen rütbesi ile mezun olmuştur. İhsan Bey'in ilk görevi, Kırcaali'deki topçu taburunda öğretmenlik olmuştur. Burada bir yıl süre ile çalıştıktan sonra Edirne'deki II. Ordu Birliği'nde göreve başlamış ve II. Meşrutiyet'in ilanına kadar bu vazifesini sürdürmüştür²³.

²¹ Büyüktuğrul, **Cumhuriyet Donanması (1923-1960)**, s. 23.

²² Büyüktuğrul, **a.g.e.**, s. 23.

²³ Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931**, Cilt III, Ankara, 1995, s. 250. Oğlu rahmetli Bülent Eryavuz'dan çeşitli tarihlerde babası İhsan Eryavuz'a ilişkin alınan bilgiler.

Temmuz 1908’de yüzbaşılığa terfi eden İhsan Bey, Edirne günlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne girmiş ve Cemiyet’in Edirne’deki öncü üyelerinden biri olmuştur. İhsan Bey, 31 Mart Ayaklanması sırasında Hareket Ordusu’na katılmıştır. Ayaklanmanın bastırılmasının ardından kurulan *Divan-ı Harp* mahkemesinde görev almıştır. 26 Aralık 1909 tarihinde kıdemli yüzbaşı olan İhsan Bey, Balkan Savaşı esnasında 3. Kolordu’da görev almıştır. Bu savaşta Çatalca hattındaki Kartaltepe Muharebesi’nde gösterdiği fedakârlıklardan dolayı ödüllendirilmiştir²⁴.

29 Kasım 1914’te binbaşı rütbesine terfi eden İhsan Bey, Birinci Dünya Savaşı’nda kolordu topçu kumandanı olarak Batı ve Doğu cephelelerinde görev yapmıştır. Bu dönemde önce Sarıkamış Cephesi’nde savaşmış sonrasında ise Erzurum cephesine topçu öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. Savaşın sona ermesinin ardından Mütareke dönemiyle birlikte İstanbul’a dönmüş ve 21 Ocak 1919’da ordudan binbaşı rütbesi ile emekli olarak askerlik hayatını sona erdirmiştir.

Askerlikten ayrılmasının ardından, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nden yakın arkadaşı olan Sapançalı Hakkı Bey’le²⁵ birlikte ticaret hayatına atılmıştır. Ticaretle meşgul olduğu bu dönem içerisinde bir yandan da işgal altındaki İstanbul’da kurulmaya başlayan milli direniş örgütlerine katılmıştır. Bu süreçte Damat Ferit Paşa’ya suikast hazırladığı gerekçesiyle Divan-ı Harp tarafından hakkında idam kararı verilen İhsan Bey, 1920 Mart’ında Anadolu’ya geçerek Milli Mücadele’ye katılmıştır²⁶.

İhsan Bey bu süreçte Büyük Millet Meclisi’ne Cebelibereket Mebusu olarak katılmış ve Mecliste kurulan Milli Müdafaa Komisyonu’nda görev yapmıştır. İstiklal Mahkemeleri’nin kurulmasının ardından Ankara İstiklal Mahkemesi başkanlığı görevini sürdürmüştür. Bu dönemde başta Mustafa Sagır Davası olmak üzere pek çok kritik davaya bakmıştır²⁷.

²⁴ Turhan Özer, “Atatürk’ün Silah Arkadaşı Topçu Binbaşı İhsan (Eryavuz) ve Bir Vefanın Öyküsü”, **Savunma ve Havacılık**, Şubat, 2001, ss.87-88.

²⁵ Sapançalı Hakkı Bey (1882–1937): siyaset adamdır. Rumeli’de subayken gizli İttihat ve Terakki Cemiyetine girmiş ve önemli siyasi oluşumlarda görev almıştır. İkinci Meşrutiyet’ten önce cemiyetin Selanik ve İşkodra’daki siyasi faaliyetlerinde ve örgütlenmesinde rol almış ardından da İkinci Meşrutiyet’in ilanı ile beraber Teşkilat-ı Mahsusa’da çalışmıştır Ayrıntılı bilgi için bkz: Ahmet Mehmetefendioğlu, “Sapançalı Hakkı’nın Kastamonu’dan Kaçması Olayı”, **Tarih ve Toplum**, Sayı: 114, Haziran, 1993, ss.15-16.

²⁶ Özer, **a.g.m.**, ss.89-90.

²⁷ Ergun Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, Zeus Kitapevi, İzmir, 2006, s. 36-56.

İhsan Bey, Birinci Dönem Büyük Millet Meclisi içerisinde Birinci Grup içerisinde yer almıştır. İyi bir hatip olan İhsan Bey meclis görüşmelerinde yapmış olduğu ateşli konuşmaları ile dikkat çekmiştir. Bu dönem içerisinde gösterdiği faaliyetleri sonucunda II. Dönem’de tekrar Cebelibereket Mebusu seçilerek Meclis’e girmiştir. Meclis çalışmalarının yanı sıra Ağustos 1924’te Türkiye’nin ilk ulusal bankası sıfatıyla kurulan Türkiye İş Bankası’nın kuruluşunda kurucu yönetim kurulu üyesi olarak görev almıştır²⁸.

Milli Mücadele’ye katıldığı ilk günden itibaren özverili çalışmalarıyla dikkat çekmesi ve Meclis içerisinde sözü geçen aktif mebuslardan biri olması nedeniyle İhsan Bey, Mustafa Kemal Paşa’nın güvenini kazanmış ve Paşa’nın yakın çalışma arkadaşları arasında yer almıştır²⁹. Milli Mücadele’den Cumhuriyet’e uzanan sancılı bir dönemin sonunda İhsan Bey’in alacağı son görev 29 Aralık’ta 1924’te kurulan Bahriye Vekâleti’ne atanması olmuştur.

b. Bahriye Vekâleti’nin Faaliyetleri ve Kaldırılması

14 Ocak 1925 tarihli ve 82 sayılı resmi gazete de Bahriye Vekâleti’nin teşkiline dair kanun yayınlanmıştır. Söz konusu kanuna göre Vekâlet teşkilatı bir müsteşarın emrinde çalışan altı daireden meydana gelecektir. Bunlar; Personel Dairesi, Donanma Dairesi, Teçhizat Dairesi, İmalat Dairesi, Levazım Dairesi ve Sıhhat Dairesidir³⁰.

Bahriye Vekâleti, kurulur kurulmaz öncelikle problem sahalarını tespit ederek bunları gidermeye çalışmıştır. Amaç; ülkenin mali imkanları doğrultusunda bir donanma meydana getirmek, kara tesislerini donanmanın ihtiyaçlarına cevap verecek bir şekilde sokmak ve eğitim kuruluşlarını yeniden düzenleyerek, yeterli ve güçlü bir hale getirmektir³¹.

Bahriye Vekâleti bu prensipler çerçevesinde belirlenen hedeflere göre, üç sene gibi kısa bir sürede pek çok çalışmada bulunmuş; yeni denizaltılar sipariş verilmiş, uzman heyetinden yardım alınmış, talimatnameler hazırlanmış, başta Yavuz gemisi olmak üzere pek çok geminin tamiri gerçekleştirilmiş, yeni tamirat havuzu alınmış, Gölcük Tersanesi’nin gelişmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu olumlu gelişmelerle birlikte Bahriye Vekili İhsan Bey’in

²⁸ Çoker, a.g.e., s. 251.

²⁹ Samet Ağaoğlu, **Babamın Arkadaşları**, İletişim Yay., İstanbul, 1998, s. 61.

³⁰ **Resmi Gazete**, 14 Ocak 1925.

³¹ M. Engin Uzun, **Atatürk Dönemi Türk Bahriyesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004. s. 30.

Vekâlet'te görev yaptığı dönemde sergilediği tutum ve davranışlar pek çok kişi tarafından eleştirilmiş ve kendisi aleyhinde bir çevre de oluşmuştur³².

1 Kasım 1927 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclis'i yeni dönemin ilk toplantısını yaparak Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı yeniden cumhurbaşkanı olarak seçmiştir. Ardından Gazi, İsmet Paşa'yı yeni hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. İsmet Paşa IV. İnönü hükümetinde Bahriye Vekâleti'ne yer vermemiş ve kaldırılması için çalışmalarına başlamıştır³³. İsmet Paşa; bu tasarrufla, kara, deniz, hava kuvvetlerinin tek elde toplanarak, kurumlar arasındaki ahengin sağlanmasını amaçladığını belirtmiştir³⁴.

5 Ocak 1928 tarihinde Bahriye Vekâleti'nin kaldırılması konusundaki tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine gelmiş ve 9 Ocak 1928 tarihinde görüşülmeye başlanmıştır. 16 Ocak'ta ise Bahriye Vekâleti'ni kaldıran ve bahriye işlerini Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlı bir müsteşarlığa indiren düzenleme Meclis'te kabul edilmiştir. Böylelikle Bahriye Vekâleti kaldırılmıştır³⁵. Vekâlet'in kapatılmasının ardından ortaya atılan yolsuzluk iddiaları gündeme damgasını vurmuş ve Cumhuriyet tarihinde bir bakan ilk kez Yüce Divan'da yargılanmıştır.

3. DİVAN-I ÂLİ'YE GİDEN YOL

a. Başvekil İsmet Paşa'nın Takriri

Bahriye Vekâleti'nin kapatılacağı, IV. İnönü hükümeti göreve gelmeden önce belli olmuştur. İsmet Paşa'nın Yavuz Zırhlısı'nın onarımı sürecinde yaşanan gelişmelerle ilgili çeşitli konularda tereddütleri ve şüpheleri vardı. Bu

³² Oran, **a.g.t.**, ss. 196- 216.

³³ Bu hükümette dikkat çeken bir diğer husus, Bahriye Vekâleti'nin Müdafaa-i Milliye Vekâleti ile Ticaret Vekâleti'nin de Ziraat Vekâleti ile birleştirilmesidir. Ne ilginçtir ki kaldırılan iki bakanlıkta vekillik yapan iki isim art arda Divan-ı Ali'ye sevk edilip yargılanacaktır. Ticaret Vekilliğini sürdüren Ali Cenani Bey, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Yüce Divan'a sevk edilen ikinci bakandır. Ali Cenani Bey hakkında 10 Mart 1928'de un ve zahire fiyatlarının yükselmesini önlemek için Ticaret Bakanlığı emrine verilen 500 bin liranın harcanmasında usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle Meclis'te soruşturma komisyonu oluşturuldu. 14 Nisan 1928'de dokunulmazlığı kaldırılarak Yüce Divan'a sevk edildi. Yüce Divan, Ali Cenani Bey'e 14 Mayıs 1928 tarihinde 1 ay hapis ve 170 bin lirayı tazmin etme cezası verdi. Ayrıntılı bilgi için Bkz.; Aydın Kocaman, **Basında Ali Cenani Bey ve Mahmut Muhtar Paşa**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

³⁴ Vehbi Emre Yıldırım, **Basında Yavuz-Havuz Davası**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005. s.33.

³⁵ Yıldırım, **a.g.t.**, s.34.

nedenle Bahriye Vekâleti'nin kimi faaliyetlerini yakından takip ediyordu. Bahriye Vekili İhsan Bey'in Bahriye Vekâleti'nin kaldırılacağını bile bile Bakanlar Kurulu'nun onayını almadan ve yetki sınırlarını aşarak yabancı bir şirketle apar topar sözleşme imzalamış olması bardağı taşıran son nokta oldu. İsmet Paşa bu suretle hazinenin zarara uğratılmış olduğunu iddia ediyordu. İhsan Bey ise, yeni hükümetin kurulmasından bir gün önce apar topar imzaladığı bu anlaşmayla ilgili olarak Yavuz'un tamirinin tamamlanmasının kendi döneminde olması arzusundan kaynaklandığını belirterek, bakanlığın kaldırılacağını bilse dahi yine de bu mukaveleyi imzalayacağını belirtecekti³⁶.

Eylül 1927'de İsmet Paşa, Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa ile bir araya geldiğinde konuyu açarak Yavuz zırhlısının onarım işinde bazı suistimallerin olduğunu belirtmiş ve Bahriye Vekili İhsan Bey'i işaret etmiştir. İsmet Paşa, Bahriye Vekili'nin Yavuz'un havuzlanması sırasında ilgili firmadan rüşvet aldığını iddia etmiş Maliye Vekili Şükrü Bey ve Müdafaa-i Milliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey'in konuyla ilgi yaptıkları uyarılardan ve kişisel olarak kendi incelemelerden sonra buna kanaat getirdiğini belirtmişti³⁷. Mustafa Kemal Paşa Bahriye Vekili İhsan Bey ile de görüşmüş ve Yavuz Zırhlısı'nın onarım işinde bazı yolsuzluklar olduğuna dair duyular aldığını İhsan Bey'e iletmiştir. İhsan Bey de bunun üzerine uzun bir savunma yapmıştı. Sonradan Kazım Paşa'nın (Özalp) İhsan Bey'e söylediğine göre Mustafa Kemal Paşa bu savunmayı yeterli bulmuş ve tatmin olmuştu ancak yine de İsmet Paşa'nın bu işi bırakmayacağını bununla birlikte İhsan Bey'in beraatını görmekle sevineceğini söylemiştir³⁸.

24 Aralık 1927 günü İsmet Paşa, Malatya mebusu sıfatıyla Meclis Başkanlığı'na bir taktir vererek Bakanlar Kurulu'nun kararına aykırı hareket eden İhsan Bey hakkında Meclis tahkikatı açılmasını ve Yüce Divan'da yargılanmasını istemiştir³⁹. 24 Aralık Cumartesi günü saat 14.15'te başlayan ve iki saat sürecek olan Meclis oturumu Cumhuriyet tarihinin ilk siyasal yolsuzluk davasına giden yolun kapısını aralamıştır.

Başvekil İsmet Paşa İhsan Bey'e karşı taktiri meclise sunup uzun bir konuşma yapmıştır. Yavuz Zırhlısı'nın onarım işinde Bahriye Vekili İhsan Bey'in kanununa aykırı hareket ettiğini ileri süren İsmet Paşa bu nedenle

³⁶ Kemal Zeki Gençosman, **Yakın Tarihimizde Yolsuzluk ve Rüşvet Olayları**, Şdl Yayınları, İstanbul, 1976, s. 182.

³⁷ **A.g.e.**, ss. 126-127.

³⁸ **A.g.e.**, ss. 128-129.

³⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, D. III, C. I, İç. I, İn. 22, 24 Aralık 1927. s. 157.

durumu meclise izah etme gereği duyduğunu belirterek başladığı konuşmasını on madde altında toplamış ve 1926 Temmuz ayından 1927 Ekim ayına kadar geçen süre içerisinde yaşananları anlatarak Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesi'nin 169. Maddesi gereğince İhsan Bey hakkında tahkikat açılmasını talep etmiştir⁴⁰.

İsmet Paşa'nın yaptığı konuşmadan sonra söz sırası İhsan Bey'e gelmiş ve İhsan Bey savunmasını yapmıştır. İhsan Bey sözlerine kendisiyle ilgili yapılan suçlamalar nedeniyle meclis tarafından bir tahkikat yapılmasını istediğini söyleyerek başlamış ve İsmet Paşa'ya karşı her zaman büyük bir sevgi ve saygı beslediğini buna karşı İsmet Paşa'nın da kendisine karşı aynı şeyleri hissettiğine inandığını ifade etmiştir. İhsan Bey, Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşalar'ın memleketin selameti ve menfaati, kanunun masuniyeti uğruna sevdikleri bir arkadaşlarını dahi kanun önünde hesap vermeye çağırmalarını inkılabın yükseklığı ve faziletine bir işaret olduğunu belirtmiştir. İhsan Bey, Yavuz Zırhlısı'nı tamiri için yaptığı savunmasında yaşanan karmaşık süreci izah ederek özetle, süreç içerisinde Yavuz'un tamirinde çıkan sorunlar karşısında, zırhlının bir an önce tamir edilmesi için sorumluluğu kabul ettiğini ancak tamamen suçsuz olduğunu ve kendisi hakkında bir tahkikat yapılmasını bizzat Meclisten rica ettiğini ifade etmiştir⁴¹. Konuşmaların ardından Tahkikat Encümeni'nin kurulması oy birliği ile kabul edilmiş ve saat 16.20'de oturum sona ermiştir⁴².

Konuyu ele almak amacıyla otuz üç üyenin yer aldığı bir soruşturma komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonda Yunus Nadi, Hakkı Tarık Us, Refik Koraltan, Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu gibi gazeteci ve hukukçu mebuslar oluşan isimler vardı. Bu isimler başta Bahriye Vekili İhsan Bey olmak üzere olaya adı karışmış isimleri sorguya çektiler. 25 Aralık 1927 tarihinde soruşturmaya başlayan Komisyon 23 Ocak 1928 tarihinde soruşturmasını bitirerek hazırladığı mazbatayı Meclis'e sunmuştur⁴³.

Mazbatanın görüşülmesine 26 Ocak 1928 Perşembe günü saat 14.20'de başlanmıştır. Meclis görüşmelerinde ilk söz alan sabık Bahriye Vekili İhsan Bey olmuştur. İhsan Bey, İsmet Paşa'nın 24 Aralık 1927 tarihinde meclise verdiği takrir sırasında kendisini savunmak için yeterince hazırlık yapamadığını izah

⁴⁰ A.g.z.c., D. III, C. I, İç. I, İ. 22, 24 Aralık 1927. ss. 157-165.

⁴¹ A.g.z.c., D. III, C. I, İç. I, İ. 22, 24 Aralık 1927. ss. 165-170.

⁴² A.g.z.c., D. III, C. I, İç. I, İ. 22, 24 Aralık 1927. s. 171.

⁴³ Yıldırım, a.g.t., s.52.

ederek söze başlamış ve uzun bir konuşma yapmıştır. Bir nefer olarak başladığı inkılâpçılığı, vekil olarak sürdürdüğünü ve hiçbir zaman Atatürk'ün kendisine karşı duyduğu güveni sarsacak hareketlere girişmediği ifade eden İhsan Bey, 1920 yılından beri milletvekili olduğunu, vekillikten ve İş Bankası meclis üyeliğinden aldığı maaş ile geçindiğini, lüks ve safahat içinde yaşamadığını, mazbut bir yaşam sürdürdüğünü açıklamaya çalışmıştır. Hiçbir bankada parası olmadığını, şüphe edenlerin mal varlığını da incelemesini rica eden İhsan Bey, mazbatada kendisine yöneltilen suçlamaların tamamen yanlış olduğunu ve Yüce Divan'da bir an önce yargılanmasını gerektiğini zira bu yüz kızartıcı suçlamalar karşısında daha fazla takatinin kalmadığını ifade etmiştir. Kendisinin masum olduğunu ve üzerindeki yolsuzluk damgasını da ancak Divan-ı Âli'nin temizleyeceğini söyleyen İhsan Bey, Yavuz'un tamiri konusunda para aldığı iddiasını kesin olarak reddedip böyle bir suçla itham edilmekten duyduğu rahatsızlığı belirtmiştir⁴⁴.

İhsan Bey'den sonra söz alan Tahkikat Encümeni Katibi Hakkı Tarık Bey ise, Encümen'in yaptığı tahkikat neticesinde İhsan Bey'in dört konuda usulsüzlük yaptığının tespit edildiğini belirtmiştir⁴⁵.

Buna göre;

a. İngiltere'den hazır havuz alımı sırasında resmi görevi olmayan Hikmet Paşa'nın komisyoncu olarak kabul edilmesi ve teminat için beş bin liranın gönderilmesi meselesi.

b. Havuzun ihalesi sırasında iki şirket arasında yeterli derecede rekabete yol açmadan bir şirket lehine işlem yapılması. İhsan Bey'in bu işlemi yaparken daha önceden Fikret ve Ömer Nazım Bey'le aralarında yaptıkları anlaşma gereğince, irtikap fiilinin işlenmesi.

c. Yavuz'un tamiri sırasında sigorta meselesinde, mütehasıs meselesinde Bakanlar Kurulu kararına aykırı olarak mukavele yapılması. Tamir masraflarının ödenmesi sırasında bir senede tamir, iki senede ödeme kararına aykırı olarak, devleti zarara uğratabilecek şekilde faturalar mukabilinde ödeme yapılmasına karar verilmesi. Ve ek olarak Bahriye Vekâleti'nin kaldırılacağına kararlaştırılmasına rağmen son gün mukaveleyi imzalaması.

d. Avukat Ziya Bey'in kanuna aykırı olarak emekliye sevk edilmesi.

⁴⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, D. III, C. II, İ.ç. I, İ. n. 36, 26 Ocak 1927. ss. 61-74.

⁴⁵ A.g.z.c., D. III, C. II, İ.ç. I, İ. n. 36, 26 Ocak 1927. ss. 75-83.

Hakkı Tarık Bey'den sonra İhsan Bey tekrar söz alarak Hakkı Tarık Bey'e cevap vermiştir. İhsan Bey, konuşmasında Yavuz Zırhlısı'nın onarım işine ve Havuz Gemisi'ne ait işlerin detaylarına ilişkin izahatlarda bulunmuştur. İhsan Bey'in savunması sırasında dikkat çeken nokta duygusal tepkilerinin giderek artması olmuştur. Savunması sırasında söylediği şu sözler içerisinde bulunduğu psikolojiyi anlatır mahiyettedir: *“Ben derim ki Heyeti Celile'niz beni Divan-ı Âliye veriniz. Mesuliyetten korkmuyorum. Efendiler beni yormayınız, son iyiliğiniz bu olsun, rica ederim. Yirmi günden beri ızdırap içindeyim. Arkadaşlarım, dünyada her şeyden mukaddes bildiğim, evlâtlarımdan mukaddes bildiğim namusuma taan ediliyor, ben hırsızlıkla itham ediliyorum. Ben bundan ızdırap duyuyorum. Beni yormayınız, ölüme hazırım, istiyor musunuz efendiler şimdi kendi cezâmı vereyim? Beni yormayınız. Efendiler ne istiyorsanız onu yapınız”*⁴⁶.

Görüşmeler sırasında söz alıp konuşan Başvekil İsmet Paşa'nın sözleri toplantının gerilen atmosferini ve yansıtacak türdedir: *“...Bu adamlar, böyle meclis huzurunda hesap sorulacağına, Divan-ı Âli teşkil olunacağına, onun karşısında muhakeme edileceğine itikat etmemişlerdir. Teşkilat-ı Esasiye'ye, Cumhuriyete inanmamışlardır... Divan-ı Âli karşısına gideceğiz, vatanın müdafaası, Cumhuriyetin kanunları, şereflerimiz suikasta maruz kalmıştır. Büyük mahkemeden, siyanet, müdafaa isteyeceğiz. Hükümetlerinden adalet, ibret bekleriz.”*⁴⁷.

İsmet Paşa'dan sonra söz alan Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in konuşması sırasında altını çizdiği nokta ise yapılacak Yüce Divan yargılamaların hukukiliği noktasındaki kaygıları giderecek nitelikte olmuştur. Bozkurt; *“Türk hâkiminin nazarında, bir vekil muhakeme etmekle, dağlar başında kimsesiz kalmış bir Türk çobanını muhakeme etmek arasında asla fark yoktur”* ifadesini kullanmıştır⁴⁸.

Bundan sonra İstanbul Milletvekili Dr. Nurettin Ali Bey'in Sabık Bahriye Vekili İhsan Bey'in dokunulmazlığını kaldırılmasını ve Divan-ı Âliye'ye sevkini istediği teklifi okunmuş ve teklif oylanarak kabul edilmiştir⁴⁹. Meclis'in tarihi oturumu saat 19.40'da sona ermiştir. Böylece Cumhuriyet tarihinde ilk kez

⁴⁶ A.g.z.c., D. III, C. II, İç. I, İ. n. 36, 26 Ocak 1927. ss. 83-91.

⁴⁷ A.g.z.c., D. III, C. II, İç. I, İ. n. 36, 26 Ocak 1927. ss. 92-96.

⁴⁸ A.g.z.c., D. III, C. II, İç. I, İ. n. 36, 26 Ocak 1927. s. 96.

⁴⁹ A.g.z.c., D. III, C. II, İç. I, İ. n. 36, 26 Ocak 1927. s. 97.

bir bakan hakkında yüce divan kararı verilmiş oluyordu. Karar, 30 Ocak'ta Resmi Gazete'de de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir²⁸².

b. Divân-ı Ali Kuruluyor

26 Ocak 1928'de Meclis'in aldığı karar hemen Başvekalet'e bildirilmiş, Başvekalet de aynı gün Adliye Vekâleti'ne bildirerek ilgili makamları haberdar edip Divân-ı Âli'nin kurulmasına geçilmiştir⁵⁰.

Temyiz Mahkemesi'nden seçilen on bir üye ve başsavcı 30 Ocak'ta özel bir trenle Eskişehir'den Ankara'ya gelirler⁵¹. Reisliğe, Temyiz Mahkemesi reisi İhsan Bey; vekilliğine de, Şurâ-yı Devlet Reisi Nusret Bey seçilmiştir. Divân-ı Âli ilk toplantısını 31 Ocak 1928'de gerçekleştirmiş, Başsavcı Yusuf Nihat Bey'e Meclis Tahkikat Komisyonu'nun bütün evrakı verilmiştir. Yaklaşık bin sayfayı bulan evrak Yusuf Nihat Bey tarafından iki günde okunarak, davanın iddianamesi hazırlanmış ve mahkemeye sunulmuştur. Bu süreçte Başsavcı'nın isteği üzerine Sabık Bahriye Vekili İhsan Bey ve Ömer Nazım Bey tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Başsavcı Tahkikat Encümeni evrakını mahkemeye 5 Şubat'ta sunmuş, aynı zamanda Divân-ı Âli yargılamalarının yapılacağı salona ait yeni düzenlemeler yapılmıştır⁵².

9 Şubat 1928'de Divân-ı Âli yargılama görevine başlamıştır. Dinleyiciler yerlerine geçtikten ve kolluk kuvvetleri gerekli tedbirleri aldıktan sonra mahkeme salonuna tutuklu zanlılar Koniçeli Nurettin, Sapancalı Hakkı, İhsan Bey ve Ömer Nazım Beyler getirilerek yerlerine oturtulmuşlardır. Bundan sonra, savcı ve mahkeme heyeti salondaki yerini almış ve kimlik tespitine geçilerek duruşma başlamıştır. Buna göre sırasıyla, İhsan Bey, Ömer Nazım Bey, Sapancalı Hakkı ve Koniçeli Nurettin Beylerin işlemleri tamamlanmıştır. Ardından tutuklu olmayan zanlıların işlemleri yapılmıştır. Bunlar Müsteşar Hüsamettin, Teçhizat Dairesi Reisi Fahri, Bahriye Vekâleti Müsteşarı Necati, Donanma Dairesi Müdürü İbrahim Ethem, İmalat Dairesi Müdürü Mustafa

⁵⁰ Söz konusu edilen hukuki sürecin kamuoyunda gördüğü yoğun ilgi üzerine Ayın Tarihi Dergisinde dava sürecinin tüm zabıtları yayınlanmıştır. Bu bölümünde yer alan bilgiler Ayın Tarihi Dergisinde yayınlanan bu zabıtların özetlenmesinden elde edilmiştir.

⁵¹ 1924 Anayasasının 61'den 67'ye kadar olan maddeleri Divan-ı Ali'nin kuruluşunu ve işleyişini anlatmaktadır. Buna göre Divan-ı Ali; Temyiz Mahkemesi'nden seçilen 11 üye ve Şura-yı Devlet'ten seçilen 10 üyeden oluşmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için bkz., Suna Kili; A. Şeref Gözübüyük, **Türk Anayasa Metinleri**, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1985, s. 123.

⁵² **Ayın Tarihi Dergisi**, s. 3082.

Ziya, Hukuk Müşaviri Mustafa Lütü, Avukat Ziya, Muhasebe Müdürü Nafi, Muâmelât-ı Zâtiye Dairesi Reisi Emin Beyler idi⁵³.

b. Yargılamalar

Başsavcı iddianamesini okumaya başlarken Cumhuriyet'in sağladığı adaletin "Her vatandaşa ve her ferde karşı aynı hakkı ve aynı adaleti gözettiğini" belirterek, İstibdat döneminde, bir vekili yargılamak amacıyla Divân-ı Âli'nin kurulmasının değil, isminin bile anlamadığını, bu durumun milleti vatansız ve vatani kimsesiz bıraktığını ifade ederek inkılapların önemine değinmiştir. Daha sonra zanlıların hangi alanda suçlandıklarını ifade etmiştir. Buna göre suçlamaları dört başlıkta toplamak mümkündür⁵⁴.

a. İngiltere'den kırk bin tonluk hazır havuz alımı konusunda resmi açıdan sorumlu olamayacak olan Hikmet Paşa'nın komisyoncu olarak görevlendirilmesi, bilirkişi görevlendirilmeden teminat bedeli olarak 5000 lira gönderilmesi.

b. Havuz İhalesi'nin Ömer Nazım Bey'in vekilliğini yaptığı Filander Şirketine verilmesi. İhale Kanunu'na aykırı olarak mukavele yapılması, Filander Şirketi'nin teklifinin, Dokbav Şirketi'nden gizlenerek ihalenin daha uygun şartlarda yapılmaması. Buna göre; ihale bitiş süresi olan 7 Mayıs'ta son teklifi veren şirket Dokbav Şirketi'dir. Dokbav'ın teklifi, 226 bin Lira'dır. Rakibi olan Filander Şirketi'nin teklifi ise, 240 bin lira ve ilave olarak 7500 lira değerinde mayın fabrikası yapmaktır. Fiyatın uygunluğu açısından Dokbav'ın teklifi daha uygundur. 9 Mayıs'ta Filander Şirketi, 225 bin liralık yeni bir teklif sunmuş ve bu durum üzerine İhsan Bey, konuyu Bakanlar Kurulu'na toplantısına taşımıştır bunun sonucunda Filander'in teklifini uygun bulunarak daha önceki koşullarda ihaleyi kazanan Dokbav'ın yerine ihale Filander'e vermiştir. Geline noktada 7 Mayıs'ta verilen Dokbav'ın teklifinin Filander'e haber verilmesi buna karşın 9 Mayıs'ta Filander Şirketi'nin verdiği tekliften Dokbav Şirketi'nin haberdar edilmemesi ve son kararın Bakanlar Kurulu'na bırakılması gerekirken oldu bitti ile Bakanlar Kurulu'nun karar vermeye zorlanması ve bunun gibi sebeplerle bir malın alımı sırasında suiistimal ve irtikap fiilleri işlendiği iddia edilmiştir.

c. Mütihazası meselesi. Buna göre; Yavuz'un tamiri sırasında, geminin tamir maksadı ile havuza alınması esnasında meydana gelen kaza

⁵³ Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 1928.

⁵⁴ Ayn Tarihi Dergisi, ss. 3088-3100.

sonucu, onarıma ara verilmek zorunda kalınmıştı. Gemiye havuza almakla yükümlü olan Sen Nazer Şirketi, meydana gelen kaza sebebiyle riskin arttığını ve sigorta şirketlerinin ücretlerini yükselttiğini belirterek sözleşmelerinin yenilenmesini talep etmişti. Bunun üzerine konu, Bahriye Vekili İhsan Bey'in insiyatifi ile çözüme kavuşturulmuştu. Bakanlar Kurulu'nda görüşülüp karara bağlanmamasına rağmen devleti zarara uğratacak şekilde mukavelenin düzeltilmesi ve yenilenmesi, Yavuz'un tamiri konusunda ödemelerin Bakanlar Kurulu'na aykırı olarak devleti zarara uğratacak şekilde halledilmesi. Bütün bu işlemlerin, Bakanlar Kurulu'nun istifa ettiği ve Bahriye Vekâleti'nin kaldırıldığı bir ortamda, İhsan Bey tarafından selahiyeti olmamasına rağmen alelacele yapılarak yakın arkadaşı Sapancalı Hakkı ve onun ortağı Koniçeli Nurettin Bey'e menfaat temin etmekte olduğundan suç unsuru oluşturmaktaydı.

d. Avukat Ziya Bey'in emekli edilmesi meselesi. Emeklilik Kanunu'nun 2. Maddesi'ne aykırı olarak su-i ahlakı görünenlerin emekliye sevk edilmesi gerekirken, adı geçen şahsın istifa etmesine rağmen, emekli edilmesi devlet menfaatini zarara uğratmıştır.

İddianame okunduktan sonra 11 Şubat 1928'de İhsan Bey'in sorgulanmasına başlanmıştır. İhsan Bey, hazır havuz alımı meselesinde Hakkı Paşa'nın İngiltere'ye gönderildiğini, ihaleye girebilmek için de 5000 lira ödendiğini, fakat müsadere ve batırılma tehlikesine karşı havuzun alımından vazgeçtiğini, ödenen paranın da geri alındığını söylemiştir⁵⁵.

Havuz'un Filander Şirketi'ne ihalesinde ise Dokbav'ın son ve kati teklif yaptığını, bu durumda fiyat indiriminde bulunulamayacağını, durumun Başvekil'e bildirildiğini ifade ederek, ihalenin Başvekil'in onayıyla ve Bakanlar Kurulu kararına göre yapıldığını anlatmıştır. İhsan Bey, Yavuz'un tamiri sırasında sigorta ve tediye meselesinin Fen Heyeti'nin kararına göre yapıldığını, mütehasıs meselesinin Bakanlar Kurulu'nda tutanaklara göre görüşülmediğini belirtmiştir. Hükümet'in istifası ve Bahriye Vekâleti'nin ilgasına rağmen mukaveleyi aceleye getirerek imzalaması konusunda ise yeni Bakanlar Kurulu göreve başlayıncaya kadar eski bakanın görevini devam ettirdiğini, bu açıdan yetkisiz olmadığını belirterek açıklamıştır. İhsan Bey, Yavuz gibi önemli bir geminin tamirinin bir an önce bitmesini sağlamanın kendisi için bir şeref olacağı düşüncesiyle imzayı attığını belirtmiştir. Ziya Bey'in emekliliğinin ise

⁵⁵ A.g.d., ss. 3101-3105.

Bahriye Kumandanı'nın teklifi ile gerçekleştirildiğini, personeli de zaten azaltmak istediği için uygun görerek gerçekleştirdiğini ifade etmiştir⁵⁶.

12 Şubat 1928 tarihli yargılamalar sırasında Ömer Nazım Bey'in sorgusuna geçilmiştir, ancak Ömer Nazım Bey'in unutkanlığını bahane ederek bazı olayları hatırlayamaması mahkeme reisini sınırlendirmiştir. Bunun yanı sıra 40.000 Lira'lık mektubu eski vekil İhsan Bey'e verdiğini söylemesi de ortamı gerecektir. Ömer Nazım Bey, Üçler Mukavelesi olarak bilinen ortaklığın da feshedildiğini bildirmiştir. İhsan Bey bu sırada mektup meselesinin Ali Saip Bey'in ısrarı ile gündeme getirilebileceğini, çünkü Ali Saip Bey'in kendine karşı bir husumet beslediğini söylemiştir. Ömer Nazım Bey Havuz'un ihalesi dolayısıyla vekili oldukları şirketten 105.000 lira komisyon aldıklarını, bunun 55.000'inin Fikret Bey'e 50.000'inin de kendisine ait olduğunu ifade etmiştir⁵⁷.

Aynı gün ikinci celsede Müsteşar Hüsametdin Bey'in sorgulanmasına geçilmiştir. Hüsametdin Bey sorgusunda cereyan eden olayları İhsan Bey'in yetkisini kullanarak kendisinin yönlendirdiğini, müsteşar olarak verilen emirler doğrultusunda çalıştığını söylemiştir. Ardından Teçhizat Dairesi Reisi Fahri Bey'in sorgulanmasına başlanmıştır. Fahri Bey, yapılan ihale işlemlerinin fevkalade bütçeden yapıldığını, Vekil Bey'in sorumluluğunda olayların gerçekleştiğini ifade etmiştir. Celsenin sonlarına doğru Koniçeli Nurettin Bey'in sorgusuna geçilmiştir. Nurettin Bey, Yavuz'un tamiri sırasında Sen Nazer Şirketi'nin vekili olduğunu, Sapançalı Hakkı Bey'le bu sırada tanışarak birlikte iş yaptıklarını bilgisini vermiştir⁵⁸.

Yargılamalarda 13 Şubat gününe gelindiğinde, Nurettin Bey'in sorgusuna devam edilmiştir. Ardından Sapançalı Hakkı Bey sorgulanmıştır. Hakkı Bey ifadesinde Nurettin Bey'le nasıl tanıştığını, Sen Nazer'in umumi vekilliğine nasıl getirildiğini anlatarak, sigorta meselesinde Bahriye Vekâleti lehine görüş bildirdiğini ifade etmiştir. Ardından Bahriye Vekâleti Müsteşarı Necati Bey sorgulanmıştır. Necati Bey, Sabık Bahriye Vekili İhsan Bey'in ifadelerine paralel ifadelerde bulunmuştur. Donanma Dairesi Reisi Ethem Bey ve Muamelat-ı Zatiye Dairesi Reisi Emin Bey'lerde benzer doğrultuda ifadeler vermişlerdir. Avukat Ziya Bey sorgusunda sigorta ve mütehasıs meselesinde uyarılarda bulunmak istediğini, ancak Fen Heyeti'ndeki herkesin rütbece

⁵⁶ A.g.d., ss. 3101-3105.

⁵⁷ A.g.d., ss. 3106-3121.

⁵⁸ A.g.d., ss. 3121-3129.

kendinden yüksek olduğunu, bu yüzden ısrarcı olmadığını söylemiştir. Hukuk Müşaviri Mustafa Lütfü Bey ile Muhasebe Müdürü Nafi Bey de kendileri ile ilgili soruları cevaplandırmışlardır. Böylece zanlıların sorgulaması sona ermiştir. Bundan sonra şahitler dinlenmeye bařlanmıřtır⁵⁹.

14 şubat'ta şark-ı Eşya Pazarı şirketi yetkililerinden Rıza Bey ve Halil Paşa'lar, Ömer Nazım Bey'in yurt dışındaki faaliyetleri hakkında bilgi vererek, komisyon paylaşımı konusunda İhsan Bey'in adının geçmediğini, 40.000 Lira'lık mektup meselesinin de ihalenin gerçekteşmemesinden dolayı hayata geçmediğini söylemişlerdir. Daha sonra Münih Konsolosu Haydar Bey ve Fabrikalar Müdürü Sakıp Bey dinlenmiş; Sakıp Bey, Havuz meselesinde, İhsan Bey'in 70.000 Lira aldığı şeklinde Bahriye memurları arasında çeşitli dedikoduların dolaştığı bilgisini vermiştir. İhsan Bey de Vekâlet'e geldiği dönemde memurların disiplinsiz olduğunu, disiplini sağlamak adına giyim kuşamlarına ve tıraşlarına dahi müdahale ettiğinden dolayı bu tavrının aksi bir izlenim yarattığını bu yüzden de bazı söylentilerin çıkmış olabileceğini söyleyerek iddiaların dedikodu mahiyetinde olduğunu belirtmiřtir⁶⁰.

Deniz Üssü Kumandanı Abdülhalim Bey sorgusunda, şayia konusunda bir duyumunun olmadığını belirtmiştir. İhsan Bey'in kendisi hakkında husumeti olduğunu iddia ettiği Ali Saip Bey, Bahriye Vekili'nin yanlış yollara saptığını, kendisini uyardığını ve başka konularda usulsüzlükleri olduğunu iddia etmiştir. Bursa Milletvekili Esat Bey, İhsan Bey'in Nazım Bey'den para aldığını, Baha Tali Bey de malumatı olmadığını beyan etmişlerdir. Bazı mebuslar da İhsan Bey'in para alanlar içinde isminin geçmediğini söylemişlerdir. Dokbav'ın temsilcisi Hugo Herman 7 Mayıs'ta yaptıkları teklifin son teklif olduğunu, mayın fabrikası konusunda bir şey söylemesinin yetkisinde olmadığını belirtmiştir. Adil Bey, Bahriye Vekâleti'nde bazı usulsüzlüklerin olduğunu, hatta İhsan Bey ile bu durumu görüştüğünü, bir türlü kuruma ısınamadığını, daha sonra da görev yerinin değiştiğini söylemiştir. İhsan Bey'in yaveri Nevres Bey de şayialar hakkında malumatının olmadığını ifade etmiřtir⁶¹.

İhsan Bey yargılamaların ilerleyen günlerinde kendisi hakkında çıkan dedikodulara karşı İsmet Paşa'ya gönderdiği mektubunda, kendisine isnat edilen sözlerin doğru olmadığını açıklayacaktır. Mektupta geçtiği iddia edilen hususlardan, Bahriye Vekilliği görevinden alındığı için kırgın olmadığını, İsmet

⁵⁹ A.g.d., ss. 3134-3147.

⁶⁰ A.g.d., ss. 3149-3150.

⁶¹ A.g.d., ss. 3153-3154.

Paşa'dan hesap sormaya kalkışmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Hükümet aleyhinde çalışmalar yapmadığını ve hükümetin güven oylaması sırasında Meclis'te bulunmamasının düşmanlık nedeniyle olmadığını belirtmiştir. Ayrıca inkılap taraftarlarının yek vücut olması gerektiğini, Mustafa Kemal'in etrafında kenetlenmenin gerekliliğini, önemli inkılaplardan sonra birbirine düşmenin dağılmalara sebebiyet verdiğini Fransız İhtilali'ni örnek göstererek anlatmış, Rauf Bey olayı gibi korkulan bir durumun yaşanmamasını istediğini ifade etmiştir⁶².

Fikret Bey sorgulanması sırasında Havuz meselesinden dolayı 55 bin Lira komisyon aldığını, ancak Ömer Nazım Bey'e pay vermediğini ifade etmiştir. Bu gelişme üzerine 19 Şubat'ta başsavcı, Dr Fikret Bey'in yasama dokunulmazlığının kaldırılması için harekete geçmiş, Havuz Yavuz meselesinde komisyon aldığını ve bunu temin etmek amacıyla ihalenin temsil ettiği şirkete verilmesi için usulsüzlük konusunda, suçta fer'i olarak dahil olduğunu ve buna göre yargılanması gerektiğini belirtmiştir⁶³.

20 Şubat'ta Ticaret Vekili Ali Cenani, Ziraat Vekili Sabri ve Müdafaa-i Milliye Vekili Recep Bey'ler dinlenmiş, üç vekil de konuyu tam hatırlayamadıklarını, fakat Havuz meselesinde Bakanlar Kurulu'nda tek bir şirketin isminin geçtiğini, bu konuya dair İhsan Bey'in bilgi verdiğini, kurul kararından sonra da pazarlık yapılabileceğini ifade etmişlerdir. Yavuz'un tamiri konusunda İsmet Paşa'nın mütehassis meselesine karşı olduğunu, fakat reddedildiğinin karar metnine yazılmadığını söylemişlerdir⁶⁴.

İsmet Paşa da 25 Şubat 1928'de bizzat mahkemeye gelerek izahatta bulunmuştur. Buna göre; 9 Mayıs'ta Bahriye Vekili ile görüşüğünü hatırlamadığını, Bakanlar Kurulu'na gelen evrakta Dokbav'ın isminin kendi tarafından çizildiğini, yazının kendine ait olduğunu, sadece Filander'in isminin kaldığını kabul etmekle beraber, sorumluluğun Bahriye Vekil'ine ait olduğunu açıklamıştır. Paşa; vekillerin tek başlarına bir resmîyetinin olduğunu ve Bakanlar Kurulu'na gelen her teklifin tartışılarak kabul edildiğini, hatta kendi görüşüne aykırı olarak Bahriye Vekili'nin savunduğu görüşlerin de kabul edildiğini uzun uzun anlatmış ve kararların salt Başvekil'in isteği doğrultusunda alınmadığını izah etmiştir. Bunun yanı sıra ihale yapılırken devlet menfaatini sağlamanın şart olduğunu örneklerle açıklamış ve her şeyin kanun dairesinde

⁶² A.g.d., ss. 3170-3171.

⁶³ A.g.d., s. 3175.

⁶⁴ A.g.d., ss. 3179-3180.

yapılması gerektiğine işaret ederek, suiistimalin sistem haline getirilerek bir bakan tarafından yapılmasının vatana büyük zarar vereceğine deđinmiřtir⁶⁵.

Ardından Adliye Vekili Mahmut Esat Bey dinlenmiştir. Buna göre; mütehassis meselesinin kurulda görüşüldüğünü, İsmet Paşa'nın karşı çıktığını, reddedilen kararların yazılmadığını, Bakanlar Kurulu kararının vekâlet kararını iptal edeceğini, ilgili konuda işlem yapılırken heyet kararının gerektiğini bildirmiştir. Yeni kurulan kabinede Bahriye Vekâleti ile birleştirilen Müdafaa-i Milliye Vekâleti görevine getirilen Abdülhalik Bey de mütehassis ve tediye meselesinde devletin zarara uğratıldığını iddia etmiştir. Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey, Maarif Vekili Mustafa Necati Bey ve Nafia Vekili Behiç Bey de aynı doğrultuda görüş bildirmiřlerdir⁶⁶.

Yargılamalar sürerken 28 şubat'ta Nurettin Bey'in yanında çalışan Ekrem Hamdi Bey önemli bir ihbarda bulunarak davanın seyrini değişirmiştir. Ekrem Hamdi Bey'e göre; Sapançalı Hakkı Bey Paris'te şirketten İhsan Bey'e verilmek üzere 100 bin lira almış, buradan ortaya çıkan açığı kapatmak için faturalara yüzde on zam yapılmıştır. Ekrem Hamdi Bey, oluşan açığın devletin kasasından çıkan para ile kapatıldığını iddia etmiřtir⁶⁷.

İddialar karşısında Sapançalı Hakkı Bey, Ekrem Hamdi Bey hakkında olumsuz sözler söylemiş ve suçlamaları kabul etmemiştir. Nurettin Bey de Ekrem Hamdi Bey'in Hakkı Bey'e düşmanlığı olduğunu, bu yüzden aleyhte muhbirlik yaptığını iddia etmiştir. Bunun üzerine şirket temsilcisi olan Godar'ın mektupla ifadesi alınmış, Hakkı Bey'e 459 bin Frank ödendiğini söylemiş, açığı kapatmak için faturalara zam yapılması olayını doğrular nitelikte açıklamalar yapmıştır. Hakkı Bey başta parayı aldığını inkar etse de sonradan 180 bin Lira aldığını söyleyerek Ekrem Hamdi Bey'in iddiasını doğrular noktaya gelmiştir. İhsan Bey ise, kendisinin hiçbir şekilde para almadığını ifade etmiřtir⁶⁸.

18 Mart'ta tahkikat safhasının son celsesi yapılmıştır. Başsavcı Yusuf Nihat Bey; sorgulamalardan ve şahitlerin dinlenmesinin ardından hazırladığı iddianameyi okumuştur. Son iddianamede daha önceki iddialarını genişleterek tekrarlamıştır. 29 Mart'ta toplanan mahkeme en nihayet avukatlara söz vermiştir. İlk olarak İhsan Bey'in avukatı Cemal Hazım Bey söz alarak, müvekkilinin yetkileri ve kanaatleri doğrultusunda hareket ettiğini, yaptığı

⁶⁵ A.g.d., s. 3195.

⁶⁶ A.g.d., ss. 3204-3217.

⁶⁷ İsmi geçen Ekrem Hamdi Bey, 1939'da König Olayı olarak anılan uluslararası silah kaçağılığı olayına adı karşan Ekrem Hamdi König'dir.

⁶⁸ A.g.d., ss. 3230-3234.

işlerden dolayı komisyon suretinde para almadığını ve suçsuz olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra söz alan Ömer Nazım Bey; Üçler Mukavelesi'nin yırtılıp atılan hükümsüz bir ortaklık olduğunu, İhsan Bey'e para vermediğini, pazarlık konusunun belli bir şeklinin olmadığını, Vekil Bey'in kanaatine göre yapılabileceğini söyleyerek dilinin döndüğü kadar savunma yapacağını, hükmün mahkemeye ait olduğunu söylemiştir. Fikret Bey'in avukatları Sadi Bey ve Kenan Bey'ler delillerin yetersiz olduğunu, Havuz'un uygun fiyata yaptırıldığını, hatta şirketin bundan zarar ederek iflas noktasına geldiğini belirtmiştir. Daha sonra Sapancalı Hakkı Bey ve Nurettin Bey'in avukatı dinlenmiştir. Ethem Bey neden yargılanmakta olduğunu hala anlayamadığını, arkadaşlarıyla birlikte İhsan Bey'in dürüstlükten ayrılmadığını ifade etmiştir⁶⁹.

c. Tarihi Karar

Divân-ı Âli 16 Nisan Pazartesi günü saat üçte kararını açıklamıştır. Tarihi kararın okunması kırk beş dakika sürmüştür⁷⁰. Mahkeme Reis İhsan Bey ilk önce mahkemeye konu olan yargılamanın aşamalarını, İsmet Paşa'nın verdiği önergeden itibaren anlatmış ve özellikle Ekrem Hamdi Bey'in ihbarı neticesinde, Paris elçiliğindeki memurların da şahit olarak dinlendiğini vurgulamıştır. Ardından savcının iddialarını özetlemiş ve karardan önce esasa ait bazı konuları açıklığa kavuşturmuştur⁷¹.

Buna göre ilk olarak; avukatların ileri sürdüğü memurlukla, mebusluğun bir arada bulunamayacağı, dolayısıyla vekillerin devlet memuru olamayacağı fikrinin doğru olmadığını, Bakanlar Kurulu'nun aldığı kararlardan dolayı üyelerinin hepsinin sorumlu olmadığını, suçun şahsiliği konusunu açıklamıştır. Hususi kanunlarla vekillerin sorumsuz olamayacağı, genel kanunların herkes için geçerli olduğunun altı çizilmiştir. Meclis tahkikat komisyonunun verdiği kararın mahkemeyi bağlamadığını, yargının bağımsız olduğunu, kararlarını kanunlara göre vereceğini de ayrıca izah edildikten sonra kararların açıklanmasına geçilmiştir.

Mahkeme heyetinin verdiği kararları beş kısımda özetlemek mümkündür⁷²:

a. Savcının iddianamesindeki birinci suçlamada, diğer bir ifadeyle hazır havuz alımı sırasında Hikmet Paşa'nın görevlendirilmesi, beş bin lira

⁶⁹ A.g.d., ss. 3235-3250.

⁷⁰ Cumhuriyet, 17 Nisan 1928.

⁷¹ Yıldırım, a.g.t., s. 94.

⁷² Ayn Tarihi Dergisi, ss. 3080-4144.

gönderilmesi sonrasında işten vazgeçilmesi meselesinde memuriyeti suiistimal suçunun işlenmediğine karar verilmiştir.

b. Havuzun yapımı konusunda ise, savcının ısrarla iddia ettiği İhsan Bey, Fikret Bey ve Ömer Nazım Bey arasında olduğu iddia edilen ortaklığın ihale sürecine kadar devam etmediğine karar verilmiştir. Havuzun ihalesi konusunda İhsan Bey'in sadece bir hatası tespit edilmiştir; bu da Bakanlar Kurulu kararını almaksızın pazarlığı tek başına yapmasıdır. Bu durumun devlet memuriyetini kötüye kullanarak menfaat elde etmeye yönelik olduğu anlaşılmıştır. Fikret Bey ve Ömer Nazım Bey'in nüfuzlarını kullanarak, devlet memurlarına tesir edip şirketleri dolandırdıkları ve maddi menfaat elde ettiklerine karar verilmiştir.

c. Yavuz'un tamiri hadisesinde, Ekrem Hamdi Bey'in ihbarı ile çıkan mektup meselesinde, İhsan Bey'in menfaat etmek elde etmek amacıyla hareket ettiği fakat elinde olmayan nedenlerle bu fiili gerçekleştiremediği anlaşılmıştır. Sapançalı Hakkı Bey, bu konuda İhsan Bey'le birlikte hareket ettiğinden dolayı suçlu bulunmuştur.

d. Ziya Bey'in emekliliğinde cezaya dair bir fiil görülmemiştir.

e. Hüsamet'in ve Fahri Bey'lerin suçlanmasına imkan görülmemiş, diğer memurların da danışma amaçlı çalıştıkları için sorumlu tutulamayacaklarına karar verilmiştir.

Bu bağlamda; İhsan Bey'in, iki sene ağır hapsine, rütbe ve memuriyetten mahrumiyetine ittifakla karar verilmiştir. Sapançalı Hakkı Bey'in bir sene ağır hapsine, rütbe ve memuriyetten mahrumiyetine ittifakla karar verilmiştir. Fikret Bey ve Ömer Nazım Bey'in dörder ay hapislerine ve yüzer lira ağır para cezası almalarına karar verilmiştir. Bunun dışında kırk ila elli bin liraya mal olan mahkeme masraflarının İhsan, Hakkı, Ömer Nazım ve Fikret Bey'lerden tahsiline ittifakla karar verilmiştir⁷³.

Sonuç

Üç tarafı denizlerle çevrili olan genç Türk devletinin gerek ekonomik gerekse de güvenlik çıkarları açısından güçlü bir donanmaya ve bunun da ötesinde denizcilik politikalarına ihtiyaç duyması kaçınılmazdı. Denizcilik politikaları konusunda daha önce de çeşitli girişimlerde bulunulmasına karşın bunlar akim kalmış ve bir sonuç alınması mümkün olamamıştı. Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın teşviki ile 29 Aralık 1924 tarihinde Bahriye Vekâleti kurulmuştur. Kurulan bakanlığa, topçu binbaşılığından emekli eski

⁷³ Yıldırım, **a.g.t.**, s.110.

İttihatçı, İstiklal Mahkemesi başkanlığı yapmış olan Cebelibereket mebusu İhsan Bey atanmıştır. Bu göreve İhsan Bey'in seçilmiş olmasında, İstiklal Mahkemesi reisliği gibi önemli görevler üstlenmesi ve Atatürk'ün yakın arkadaşları arasında yer almasının da etkisi büyüktür.

Bahriye Vekâletinin kurulmasının ardından denizcilik politikalarının uygulanması hız kazanmıştır. Genç Cumhuriyet'in bu doğrultudaki en önemli ihtiyacı, altyapının sağlam bir şekilde oluşturulmasıydı. Ancak burada en büyük sorun, ekonomiydi. Savaştan henüz çıkmış bir devlet için deniz kuvvetlerini güçlendirmek oldukça önemli bir yükü. Bu nedenle ilk olarak eldeki savaş gemilerinin tamir edilerek yenilenmesi yoluyla yeniden yapılanmaya gidilmesi uygun görülmüştü. Bu doğrultudaki en büyük adım ise, Yavuz Zırhlısı'nın tamir edilmesinin gündeme gelmesiyle atılmıştır. Bu amaçla yapılan girişimler, henüz beş yaşındaki genç Türk Cumhuriyetini ilk siyasal yolsuzluk davasıyla tanıştırmıştır.

Yavuz Zırhlısı'nın onarımı, 1930 yılı Şubat ayında tamamlanmış ve Sen Nazer Şirketi'ne ait hesaplar da 1931 yılında kapatılmıştır. Yavuz Zırhlısı geçirdiği onarımın ardından uzun yıllar donanmaya hizmet vermeye devam etmiştir. 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün naaşını İstanbul'dan İzmit'e taşıma görevi de Yavuz'a verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sembol gemilerinden olan Yavuz, II. Dünya Savaşı boyunca da hizmette kalmıştır. 1946'da Türk Büyükelçisi Münir Erteğün'ün naaşını İstanbul'a getiren Amerikan zırhlısı Missouri'yi İstanbul Boğazı girişinde karşılamıştır. Tarihe tanıklık eden Yavuz, 20 Aralık 1950'de aktif görevden alınmış ve 1971'de sökülme üzere satılmıştır⁷⁴.

Yargılamalar sonunda hüküm giyen Topçu İhsan Bey ise soyadı kanununun çıkmasıyla, *Eryavuz* soyadını almıştır. Siyasetten elini ayağını çekerek bir anlamda inziva hayatı yaşamış ve 6 Mart 1947'de hayata gözlerini yummuştur⁷⁵. Kendi ifadesiyle; İhsan Bey'in en büyük hatası Yavuz'u tamir etmiş olma şerefine erişmek için acele etmesi ve eski arkadaşlarına güvenmesi olmuştur. Onun bu hatası siyasi hayatını bitirmekle kalmamış, Cumhuriyet tarihinde yolsuzlukla yargılanıp ceza alan ilk bakan olma sıfatını da kendisine kazandırmıştır.

⁷⁴ Tunaboşlu, **a.g.t.**, ss. 115-123.; http://tr.wikipedia.org/wiki/Yavuz_muharebe_kruvaz%C3%B6r%C3%BC, Erişim, 12.07.2014.

⁷⁵ Çoker, **a.g.e.**, ss. 250-251.

KAYNAKÇA

I. Gazete ve Dergiler

Ayın Tarihi

Cumhuriyet Gazetesi

Resmi Gazete

TBMM Zabıt Cerideleri Dergisi

II. Kitaplar ve Makaleler

AĞAOĞLU, Samet, Babamın Arkadaşları, İletişim Yay., İstanbul, 1998.

AYBARS, Ergun, İstiklal Mahkemeleri, Zeus Kitapevi, İzmir, 2006.

BAŞ, Ersan, Türk Tarihinde Yavuz Zırhlısının Rolü, İstanbul, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Deniz Müzesi Yay. İstanbul, 2008

BÜYÜKTUĞRUL, Atıf, Büyük Atamız ve Türk Denizciliği, Deniz Basımevi, İstanbul, 2006.

BÜYÜKTUĞRUL, Atıf, Cumhuriyet Donanması (1923-1960), Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 1967.

BÜYÜKTUĞRUL, Atıf, “Türkiye Cumhuriyeti Donanması Ellinci Yılı”, Belleten, Sayı, 148, 1973.

ÇOKER, Fahri, “Cumhuriyet Bahriyesi Nasıl Kuruldu”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Sayı: 560, Temmuz, 1994.

ÇOKER, Fahri, Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931, Cilt III, Ankara, 1995.

ERYAVUZ, Asım Bülent, Rüzgârda Savrulan Bir Yaprağın Hikayesi, (Yayınlanmamış Hatırat) İstanbul 2002

GENÇOSMAN, Kemal Zeki, Yakın Tarihimizde Yolsuzluk ve Rüşvet Olayları, Şdl Yayınları, İstanbul, 1976, s. 182.

GÜLEN, Nejat, Şanlı Bahriye, Kaştaş Yayınları, İstanbul, 2001.

GÜVENÇ, Serhat; BARLAS, Dilek, “Bir Cumhuriyet Kurumu Yaratmak: Atatürk Donanması, 1923-1939”, Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti, Der: Evren Balta Paker, İsmet Akça, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

IŞIN, Bülent, “İstiklal Savaşında Türk Bahriyesi”, Deniz Kuvvetleri Dergisi, S 552, Mart 1992.

KARABULUT, Irmak, İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Birinci Dünya Savaşı’nda Goeben/Yavuz Ve Breslau/Midilli Gemileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2014.

KİLİ, Suna; GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Türk Anayasa Metinleri, İş Bankası Yay., 1985.

KOCAMAN, Aydın, Basında Ali Cenani Bey ve Mahmut Muhtar Paşa, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet, “Sapançalı Hakkı’nın Kastamonu’dan Kaçması Olayı”, Tarih ve Toplum, Sayı: 114, Haziran, 1993.

MÜTERCİMLER, Erol, Destanlaşan Gemiler Hamidiye, Yavuz, Alemdar, Nusrat, Kastaş Yay., İstanbul, 1987

ORAN, Erdoğan, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Kurum Olarak Bahriye Vekâleti, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2012.

ÖCAL, Yüksel, Kürek ve Yelken Döneminden Günümüze Türk Bahriyesi, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2008.

ÖZER, Turhan, “Atatürk’ün Silah Arkadaşı Topçu Binbaşı İhsan (Eryavuz) ve Bir Vefanın Öyküsü”, Savunma ve Havacılık, Şubat, 2001.

TUNABOYLU, İskender, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Yavuz Zırhlısı, DEÜ AİİTE, Basılmamış Y. Lisans Tezi, İzmir, 2004.

UZUN, M. Engin, Atatürk Dönemi Türk Bahriyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004. s. 30.

YILDIRIM, Vehbi Emre, Basında Yavuz-Havuz Davası, DEÜ AİİTE, Basılmamış Y.L. Tezi, İzmir, 2005.

III. İnternet Kaynakları

<http://tr.wikipedia.org>

Ekler

Ek – I – Oğlu Asım Bülent Eryavuz’un Anılarında Babası İhsan Eryavuz.

Öyle icap etti⁷⁶ - Asım Bülent Eryavuz

Topçu Yüzbaşısı İhsan Bey ile Nuriye Hanım’ın ilk çocukları olarak 26 Şubat 1915 günü sabaha karşı Üsküdar Harmanlıktaki evimizde dünyaya geldim. İki katlı aşı boyalı olan evimizin arkasında içinde bir kuyusu olan ufak bir bahçemiz vardı.

⁷⁶ Asım Bülent Eryavuz, “Rüzgârda Savrulan Bir yaprağın Hikayesi”, İstanbul, 2002. Yayınlanmamış anılarından derlenmiştir.

Genç hamile karısını bırakarak Erzurum'da 10. Kolordu topçu kumandanlığını üstlenen babamı 4,5 yaşına gelinceye kadar tanımadım.

Babam Gazinin emri ile istemeyerek Bahriye vekaletini yükledi. Yüzme bile bilmeyen ve ömründe bir sandala bile binmemiş bir topçu subayını neden Bahriye vekili yaptılar, anlamış değilim. Herhalde Gazi "Bahriyeyi denizciler böyle bir rezil hale getirdiklerine göre, belki dışarıdan biri sopa ile onları adam eder" diye düşünmüş olabilir.

Nitekim vekil olur olmaz babam bütün gemi ve tesisleri tetkik ettikten sonra Bahriyeye zehir zemberek bir genelge (tamim) yayınladı. Bu genelge şöyle diyordu:

"Sizleri gezip gördüm. Durumunuz berbat. Eskiden beri kayıtsızlık, tembellik ve miskinlik içindediniz. Artık bunları bırakmanızın zamanı geldiğini bilin.

Ben azimli, cüretli ve vazife aşkı olan Bahriye subayları yetiştirmeye geldim. Doğru dürüst çalışanlarınızı onurlandırıp terfi ettireceğim, buna uymayanları da ayıklayıp en ağır şekilde cezalandıracağım, bunu böyle bilin."

1925 yazında Cumhuriyet donanmasının ilk topçu atışları yapılıyordu. Hamidiye, Mecidiye ve Peyki Şevket topçu subayları Turgut Reis zırhlısında toplanarak Marmara'da ilk atışlarını yaptılar. Alman amirali Von Gagern'in önünde yapılan bu atışlardan hiç memnun kalmayan rahmetli babam, Amirali yanına çağırarak şöyle söyledi: "Amiral, biliyorsunuz sizin meşhur Mareşal Moltke'niz 5 yıl yüzbaşı olarak Osmanlı ordusunda görev yaptı. Başarılı olamadı, fakat bu başarısızlığının sebebi vardı. Dönemin kumandanları onun tavsiyelerine uyacak yerde falcı ve remilcilerin safsatalarına itibar etler ve Nizip'te eşref saati bekleyerek Mısır ordusu önünde rezil oldular. Sonra Mareşal von der Goltz Paşa geldi, o da başarılı olamadı, onun da sebebi vardı. Onun devrini ben de yaşadım. Topçu zabiti almama rağmen bir tek atış bile yaptırmadılar. Padişahın vesvesesi yüzünden bize bir top mermisini bile göstermediler. İlk dolu cephaneyi ben ancak Meşrutiyet'ten sonra görebildim. Sizin ise hiçbir bahaneniz yok. Bütün vekaleti emrinize verdim. Başarısız zabitleri bana bildirin, hemen tekaüt edeyim, çalışanları hemen terfi ettireyim. Bir istediğinizi iki yapmam. Başarılı olamaz ve bugünkü gibi feci atışlar gösterirseniz, mesulü siz olursunuz. Hiçbir bahane ileri süremezsiniz. Bu fakir milletin size ödeyecek parası yok. Eğer bu vazifeyi tam yerine getiremeyecekseniz, sizlere güle güle derim" demiştir.

Sonradan benim hayatımda önemli bir rol oynayacak olan Amiral von Gagern o günden sonra büyük bir hırs ile işe başladı ve Bahriyenin kendine gelmesinde büyük bir rol oynadı. O andan itibaren de babama karşı büyük bir saygı duymaya başladı.

Donanmanın kendine ait bir hava gücüne sahip olmasını isteyen babam, İtalya'dan 8 tane deniz tayyaresi almış ve bunların sıkı bir şekilde gemilerle beraber çalışmalarına çok önem vermişti. Bizim bu Amasra seyahatine bu sekiz uçak da katılmıştı. Başlıklarında birer kanat olan deniz tayyare zabitleri Amasra'da büyük sükse yapmış, halk sahile yığılarak bu süzülerek gelip sahile inen tayyareleri çılgınca alkışlamıştı. Aradan 70 küsur sene geçti. Babamın atmış olduğu bu tohum ne oldu? Bahriyenin kendi malı kaç sabit kanatlı uçağı var? (Sonradan babamı mahkum ettirip, Bahriye vekaletini lağvedip, Milli Savunma Bakanlığına bağlayanlar, ilk iş olarak bu uçaklara el atıp "İzmir müstahkem mevki deniz hava birliği" olarak ordu emrine verdiler. Kısa bir süre sonra da cümleden "deniz" kelimesini silip, deniz tayyareciliğini öldürdüler.)

Babamın bana sonradan anlattığına göre o meşhur tamir işi şöyle gelişmiş: Gerek başvekil, gerekse Genelkurmay başkanı olan Mareşal Fevzi Çakmak Bahriyeyi sevmezlermiş. Bu sebeple para sarf edip bu yaralı gemiyi tamir ettirmek yerine, gemiyi hurdaya çıkarmak ve tahsisatı da başka işlerde kullanmaya karar vermişler. Fevzi Paşa, Yavuz'un 15'lik topun bataryalarını söküp, Kocaeli Müstahkem Mevkii'ne, yani Darıca – Gebze sırtlarına yerleştirmek, gemiyi de körfezde bir yerde tutup, bir kriz halinde yedekte çekerek Çanakkale boğazında 10 adet 28 cm. topları ile bir yüzer batarya olarak kullanmak istemiş. İsmet Paşa da tabi buna dünden razı imiş. O günlerde demir yolu inşaatı ön plana alındığından ("Demir ağlarla ördük vatani dört baştan" marşında olduğu gibi) Yavuz'un tamiri için ayrılmış tahsisatın demir yolu inşasında kullanılmasına gizlice karar vermişler. Bundan haberdar olan babam da, donanmanın elindeki bu en tesirli vurucu gücü kaybetmemek için, acele ile daha evvel pazarlığını yaptığı Fransız St. Nazaire firması ile tamir sözleşmesini imzalar. Planlarının bozulduğunu öğrenince İnönü deliye döner ve "Bakanlar Kurulu kararı olmadan tamir işini mukaveleye bağladı" suçlaması ile babamı Yüce Divan'a verdirir. "Bu sözleşme için vekil bey muhakkak şahsi menfaat sağlamıştır." düşüncesi ile o günlerde basında yazı ve karikatürlerle babamın ne hırsızlığını ne de menfaat düşkünlüğünü bıraktılar.

Sonunda tabii bir şey bulamadılar ama, emir yüksek yerden geldiğinden “tarafsız ve bağımsız” Türk hakimleri neden göstermeden babamı iki yıl hapse mahkum ettiler. Bu konuda sonradan sorulan sorulara verdikleri cevap tam Türk işi idi: “Öyle icap etti!”

Ek – II – Hıfzı Topuz’un Kaleminden Dr. Fikret Onuralp Biyografisi

Dr. Fikret Onuralp

Fikret Onuralp, 1887’de İstanbul’da doğdu. Babası, Tahir Bey’dir. Tahir Bey, babası gibi askerdir. Askeri okullarda okuyup subay çıktıktan sonra Edirne, Kayseri gibi şehirlerdeki birliklerde görev almış ve albaylığa kadar yükselmiştir. Tahir Bey, Yemen Savaşı’na katılmış orada şehit düşmüştür. Annesi Sultan Abdülmecit’in yaverlerinden Hüseyin Şerif Paşa’nın kızı Mevhibe Hanım’dır.

Fikret Bey gençliğinde Tevfik Fikret hayranıydı. Batı kültürünü ve devrimciliği hep savunmuştur. Fikret Bey 1910 yılında İstanbul Tıp Fakültesi’ni bitirdikten sonra kadın hastalıkları ve anatomi ihtisası yaparken Trablusgarp Savaşı çıkmıştır. Dr. Fikret Bey, ihtisasını yarıda bırakmış ve Kızılay hizmetinde gönüllü olarak savaşa katılmak için müracaat etmiştir. Derne, Tobruk ve Bingazi’de savaşan Enver Bey’in (Enver Paşa) komutasındaki birliğe katılmak üzere İstanbul’dan İskenderiye’ye vapurla gitmiştir.

Dr. Fikret Bey ile aynı kafilde bir başka doktor daha vardı, eski başbakanlardan Dr. Refik Saydam. İskenderiye’deki Kızılay heyetine Anadolu’dan gelen bir birlik ve bazı gönüllüler de katılmışlardır. Gönüllülerden biri Bulgaristan Yenice’sinde kaymakamken görevinden istifa edip, bir nefer olarak savaşa katılmak için yola çıkan İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey’di. Dr. Fikret ile İbrahim Süreyya arasındaki ömür boyu sürececek arkadaşlık burada başlamıştır. Dr. Fikret’in dahil olduğu Kızılay heyeti ve diğer askerlerle gönüllüler önce trenle, sonra da yaya olarak Derne’ye ulaşmıştır. Buradaki birliğin tabur komutanı Binbaşı Mustafa Kemal Bey’dir. İtalyanlarla devam eden savaşta Osmanlı Birliği İtalyanlara saldırmış ve kanlı bir muhabere cereyan etmiştir. Cephe gerisindeki sahra hastanesinde görev yapan Dr. Fikret siperlerden çıkan asker zaiyatını önlemek ve tedavilerini yapmak için atına binip cephenin ön kısımlarına gitmeye kalkmıştır. Bu sırada bir İtalyan ağır makinalısının kurşunlarına hedef olmuş, atı vurularak ölmüş ve Dr. Fikret ölen atın altında kalmıştır. Bacağı kırılmış ve uzun bir süre sonra bulunup sahra hastanesine götürülmüştür. Bu muharebenin kayıplar listesine Dr. Fikret’in adı da şehit olarak yanlışlıkla eklenmiştir.

Bu şehit listesi İstanbul basınında yer alınca annesi Mevhibe Hanım'ın yüreğine ikinci bir ateş düşmüştür. Önce kocası Albay Tahir Bey'i sonra da oğlu Dr. Fikret'i şehit olarak kalbine gömmüştür. Osmanlı İmparatorluğu Balkan Savaşı'nın yayılmasından sonra Libya'daki toprakları terk etmeye karar vermiş ve Bingazi'de, Derne'de savaşan birliği geri çekmiştir. Terhis edilen asker anavatana dönmeye başlamıştır. Bu arada gönüllü olarak savaşanlardan İbrahim Süreyya Bey hastanede yatan arkadaşı Dr. Fikret'i ziyarete giderek veda etmek istemiştir. Bu sırada Dr. Fikret, İbrahim Süreyya'ya annesine götürmesi için bir mektup vermiştir. Dr. Fikret bu mektubunda iyileşmekte olduğunu, yakında memlekete döneceğini ve kendisini merak etmemesini yazmıştır.

İbrahim Süreyya İstanbul'a döndükten sonra mektubu Sultanahmet'te oturan Mevhibe Hanım'a götürür. Mevhibe Hanım heyecandan fenalaşır. Kızı Mediha, babası ve ağabeyinden sonra şimdi de annesini kaybetmekte olduğunu sanarak çılgınlık atmaya başlar. Kargaşa İbrahim Süreyya'nın "Dr. Fikret ölmedi," demesiyle durulur. Balkan Savaşı'ndan sonra Birinci Dünya Savaşı çıkar, bu savaş sırasında Hüseyin Rauf (Orbay) ile birlikte İran ve Irak kuvvetleri seferiyesi'nde görev alır.

Dr. Fikret Osmanlı Ordusu'nda Müşir (Mareşal) "Deli" Fuat Paşa'nın kızlarından Celile Hanım ile Paşa'nın Boğaz'da, Topmak Burnu'nda bulunan yalısında evlenir. Bir oğulları olur. Çocuk küçük yaşta dizanteriden ölür. Dr. Fikret bir süre İzmir'de doktorluk yapar. Mütareke yıllarında Ankara'ya gider. Gazi'nin yanında yer alır.

Bu arada Gazi ile birlikte Milli Mücadele'de yer alan ve Kocaeli Milletvekili seçilmiş olan İbrahim Süreyya ile kız kardeşi Mediha Hanım evlenirler. Dr. Fikret Bey Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Kozan Milletvekili olarak yer alır. Mustafa Necati'nin Başkanlığındaki Kastamonu İstiklal Mahkemesi'ne üye olur. Sakarya Savaşı sırasında Meclis tarafından tam yetki ile Kırşehir bölgesine gönderilir ve oradan orduya asker, cephane ve gıda malzemesi gönderilmesinde yararlı olur. Meclis'in ikinci dönemine Ertuğrul, üçüncü dönemine de Bilecik milletvekili olarak katılır.

Gazi ile Trablus'ta başlayan dostlukları İstiklal Savaşı döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam eder. Gazi'nin doktorluğunu yapar ve sık sık sofrasında yer alır. İhsan Eryavuz'un Bahriye Bakanlığı döneminde Enver Paşa'nın eniştesi Nazım Bey ile birlikte Yavuz Zırhlısı'nın onarımı için kurulan şirkette ortaklar arasına katılır. Bahriye Bakanı ve ortakları bu onarım işinden

komisyon aldıkları için Fikret Bey de 16 Şubat 1928'de tutuklanır, dokunulmazlığı kaldırılır ve Yüce Divan'a verilir. Yavuz – Havuz Davası denilen bu olayda İhsan Bey iki yıl ağır hapse, Nazım ve Fikret Beyler de dörder ay hapse mahkum olurlar.

Fikret Bey cezasını tamamladıktan sonra Paris'e gider, orada üç yıl cerrahlık ihtisası yapar. 1931'de yurda dönünce Beyoğlu Belediye Zükür Hastanesi başhekimliğine atanır ve ölümüne kadar 15 yıl bu görevini sürdürür. 29 Ekim 1946'da 59 yaşında, Gazi gibi siroz hastalığından ölür ve Dr. Fikret Feriköy Mezarlığı'na defnedilir.

Dr. Fikret Onuralp, başarılı bir cerrah, iyi bir yönetici ve çevresinde çok sevilen bir kişi idi.

Semih Onuralp adında bir oğlu vardır.

Ek – III – İhsan Eryavuz Bey

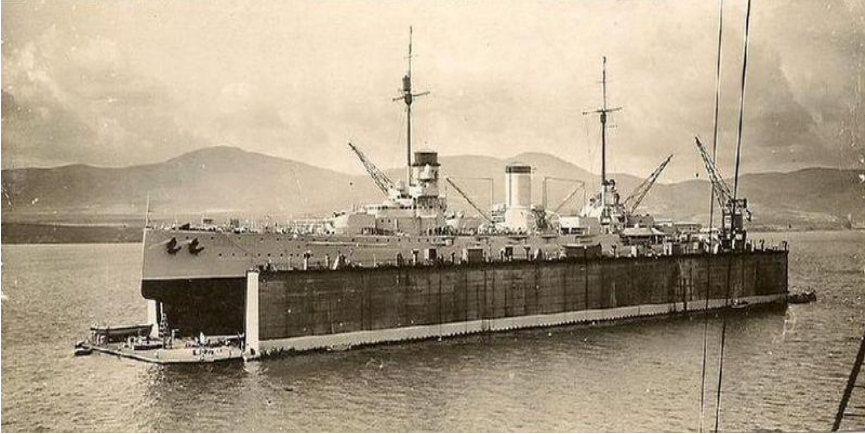

Yavuz – Havuz Davası

Ek – IV – İhsan Bey ve Arkadaşları Yüce Divan Duruşmalarında

Ek – V – Yavuz Zırhlısı'nın Havuza Alınması

Ek – VI – Dönemin Dergilerinde yayınlanan karikatürler I

Akbaba, Sayı-531, 12 Ocak 1928.

“Gazetelerden: İhsan Bey’e kırk bin liralık mektup verilmiş. Fikret Bey havuz işinden sekiz bin lira aldığıını söylemiş. Ali Saib Bey on beş bin lira komisyonu reddetmiştir.”

“Birkaç kaşık da siz buyurmaz mısınız?..”

“Öyle işlere midem alışık değil!..”

Yavuz – Havuz Davası

Ek – VII – Dönemin Dergilerinde yayınlanan karikatürler II

Akbaba, Sayı-526, 26 Aralık 1927

“İsmet Paşa hazretleri, sabık Bahriye Vekili Topçu İhsan Bey’i, milletin huzurunda pek ağır bir lisanla itham etti..”

“Topçu İhsan Bey Topun Ağzında!..”